

*Maria Kocójowa**

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

CZY CZASOPISMA - ORGANA WŁASNE BIBLIOTEK - WSPOMAGAJĄ SUKCES UŻYTKOWNIKÓW W DOBIE SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO?

[DO JOURNALS – ORGANS OF LIBRARIES – SUPPORT THEIR USERS' SUCCESS
IN THE ERA OF INFORMATION SOCIETY?]

Abstrakt: Na przykładzie środowiska krakowskiego na początku 21. wieku pokazano rolę czasopism organów własnych naukowych bibliotek we wspomaganiu sukcesu ich użytkowników. Zaakcentowano odrębność w realizowaniu celów przez czasopisma bibliotek naukowych humanistycznych. Złożono propozycje ważne dla przyszłości tego rodzaju czasopism, związane z wykorzystaniem ICT oraz międzynarodowych standardów edytorskich.

BIBLIOTEKI AKADEMICKIE I SPECJALNE – CZASOPISMA LOKALNE – EDYTORSTWO NAUKOWE – INTERNET – KRAKÓW

Abstract: The example of Kraków milieu at the beginning of the 21st century is used to show the role of journals – organs of research libraries – in supporting their users' success. The emphasis is put on dissimilarity between humanistic libraries and other research libraries in the way they formulate and achieve goals of their journals. Finally, some proposals are presented, which suggest close relations between the future of such journals and using of ICT as well as implementing international editorial standards.

ACADEMIC & SPECIAL LIBRARIES – EDITING (SCHOLARLY) – INTERNET – JOURNALS (LOCAL) – KRAKÓW

*

* *

Wprowadzenie

Czasopisma wydawane przez znane z osiągnięć naukowe biblioteki cieszą się uznaniem na całym świecie, a do czasu powstania stron www były ich najważniejszą wizytówką, m.in. odzwierciedlającą sukcesy użytkowników. Specyfika tych profesjonalnych czasopism polega na preferowaniu tematów związanych z własnymi

* Prof. UJ, dr hab. MARIA KOCÓJOWA, Kierownik Zakładu Metodologii Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej INiB UJ, 1999–2005 dyrektor Instytutu INiB UJ, 1996–1999 współzałożyciel i prodziekan Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ. Redaktor trzech recenzowanych serii publikacji INiB UJ od 1990 r. – nadal: Seria I „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej” (t. 2–14); Seria II „Materiały Edukacyjne z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ” (t. 1–16); Seria III założona w 2005 r. „e-Publikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego” (CD 1–5 oraz dostęp ze strony [www: http://www.inib.uj.edu.pl](http://www.inib.uj.edu.pl)). Kontraktor UJ projektu European Recommended Materials for Distance Learning Courses for Educators (EURIDICE) 2005–2007. Adres elektr.: ikocoj@inib.uj.edu.pl

zbiorami i działalnością konkretnej biblioteki i jej macierzystej placówki w lokalnym środowisku. W stosunku do ogólnokrajowych czasopism profesjonalnych więcej na ich łamach znajduje się wiadomości o konkretnych działaniach użytkowników związanych z biblioteką w danej miejscowości, min. torującym ich użytkownikom drogę do rozmaitych sukcesów. Szybka dynamika rozwoju czasopism bibliotecznych, współcześnie narzucająca przemiany ich treści i formy spowodowała moje zainteresowanie, czy trendy te znajdują odbicie w czasopismach naukowych instytucji lokalnych i jakie przynosi to skutki dla wspierania sukcesu użytkowników, zwłaszcza w świetle konkurencji elektronicznych przekazów online [Anderson 2007].

Wybrałam do analizy jako przykład środowisko Krakowa na początku 21. wieku, czyli w dobie zaawansowania społeczeństwa informacyjnego oraz tytuły czasopism publikowane przez biblioteki mające aspiracje naukowe. Trzeba też sobie zdać sprawę, że założenia misji tych bibliotek – ześrodkowane na odbiorze i służeniu konkretnemu środowisku, ze względu na wyjątkową rolę Krakowa są bardziej rozległe i zobowiązujące, tym bardziej zatem są ciekawe rozstrzygnięcia na tle współczesnych możliwości [Nahotko 2007]. Rozważania nad drogami do sukcesu użytkowników ograniczono dlatego do poszukiwania odpowiedzi na pytania, ważne dla ich przyszłości w dobie społeczeństwa informacyjnego [Tadeusiewicz 2004]:

- Co skłania użytkowników do sięgnięcia po pióro i publikacji w czasopismach naukowych bibliotek lokalnych?
- Kiedy i w jakim kontekście pojawiają się tam wypowiedzi na temat dokonań użytkowników?
- Jakie ułatwienia ICT w bibliotece przyspieszają kariery użytkowników?
- Jaki wpływ i znaczenie na promocję użytkowników mają wersje elektroniczne czasopism własnych bibliotek?

Dla pokazania najnowszych kierunków posłużyłam się analiza SWOT: zasygnalizowałam cechy i uwarunkowania sprzyjające i hamujące rozwój; ograniczyłam natomiast dokumentację i przykłady ze względu na objętość artykułu.

Wnioski wstępne wskazują na osłabianie roli czasopism – organów własnych bibliotek, zwłaszcza w uczelniach techniczno-ekonomicznych, w których stają się one zjawiskiem marginalnym. W Krakowie w analizowanych latach 2000–2007 na kilkadziesiąt bibliotek instytucji naukowych w Krakowie, w tym ponad dwudziestu uczelni państwowych i kilkunastu niepaństwowych, dotąd szesnaście posiada własne strony domowe, a w porównaniu z nimi można odnaleźć zaledwie kilka tytułów czasopism organów bibliotek (wersje papierowe bądź pojedyncze elektroniczne). Rozbudowana sieć instytucji wymaga zajmowania się redakcją własnych czasopism przez biblioteki główne, z udziałem autorskim pracowników mniejszych placówek, których jest często kilkanaście. Kolejne spostrzeżenie wskazuje na duże zróżnicowanie poziomu i treści tych własnych periodycznych publikacji. Wreszcie dalsza obserwacja ukazuje rozstawanie się dróg czasopism bibliotek humanistycznych z ekonomiczno-technicznymi. Ostatnio, w uznaniu użytkowników przechyla się szala na rzecz tytułów tych ostatnich w formatach elektronicznych, umieszczonych na domowych stronach, z tendencją do sprowadzania ich do sprawozdań rocznych, kronik i aktualności. Czasopisma bibliotek humanistycznych natomiast wykazują mniejszą podatność na te zmiany ICT, redakcje kontynuują i rozwijają dotychczasową działalność i nie wszystkie zdają sobie sprawę, że czeka je w przyszłości co najmniej postać hybrydowa (wersja papierowa i elektroniczna). Już teraz można zauważyć tutaj pewne prawidłowości zmierzające w tym kierunku, które warto nagłośnić, aby nie zaskoczyły bibliotek.

Udział użytkowników w misji czasopism wydawanych przez biblioteki

Czasopisma publikowane przez naukowe biblioteki w swoich założeniach mają publikowanie badań prowadzonych nad własnymi zbiorami i działalnością przede wszystkim własnych pracowników oraz sprawozdawczość z dokonań mieszczących się w programie biblioteki. Jakie wobec tego jest tutaj miejsce na sukces użytkowników i jakie można zauważyć kierunki wspomagania go przez biblioteki?

Odpowiedź na to pytanie wymaga przybliżenia sytuacji tych czasopism w Krakowie [e-Kraków, dok. elektr.; Informator uczelni, dok. elektr.]. W mieście tylko niewielka część naukowych bibliotek wydaje własne czasopisma, większość korzysta z czasopism uczelni, które istnieją zresztą też nie we wszystkich instytucjach, najwięcej wydają ich uczelnie (np. AGH – *Biuletyn AGH*, w Krakowie; Akademia Pedagogiczna – *Kontakt*, Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie – *Wiadomości ASP*). Istnieje też możliwość relacjonowania działalności (w tym dokonań użytkowników na łamach samorządowych Biuletynów Informacji Publicznej (np. Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna). W przypadku działania sieci wewnętrznej w organizacjach naukowych zadanie publikacji takich czasopism koncentruje się w bibliotekach głównych i ich dyrekcjach: tak jest na uczelniach, podobnie w sieci bibliotek PAU/PAN oraz w bibliotekach publicznych (Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie). Po tym zastrzeżeniu można odwołać się do przykładów przemian w istniejących kilku tytułach organów własnych bibliotek w Krakowie. Ze względu na poziom, zakres treści i dostępność przez internet można wśród nich wyróżnić w latach 2000–2007:

- Tytuły naukowe, recenzowane (bez publikowania nazwisk recenzentów), problemowe, kilkunasto- do kilkudziesięcioarkuszowe, skupione na badaniach historycznych, z obszerną częścią sprawozdawczo-kronikarską związaną z rocznymi działaniami profesjonalnymi i naukowymi. Publikowane są jako roczniki. Aktualnie można zaobserwować w nich zwiększający się udział autorów spoza biblioteki, w tym zagranicznych. Najczęściej publikowane są artykuły o zasobach lub oparte na wiadomościach ze zbiorów lub związane z bogatą tradycją instytucji macierzystych (Uniwersytet Jagielloński, PAU, PAN). Najstarsze i najważniejsze tytuły w Krakowie to *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* (od 1949 r.) i *Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie* (od 1955 r.). W formie promocji elektronicznej na stronie domowej Biblioteki Jagiellońskiej są opublikowane spisy treści poszczególnych tomów czasopism. Te tytuły spełniają warunki łączone z kategorią czasopism naukowych dlatego będą głównym przedmiotem uwagi w tym artykule.
- Tytuły informacyjno-sprawozdawcze (nie recenzowane), posiadają jednak obok sprawozdawczości i kronik niewielką (czasem jeden do dwóch, rzadko więcej) liczbę artykułów problemowych, popularnonaukowych, zwykle jednak autorstwa pracowników lub z podległych placówek (np. *Notes Biblioteczny Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie*, *Biuletyn Akademii Wychowania Fizycznego*).
- Tytuły wyłącznie sprawozdawcze, które ograniczają się do rozbudowanych relacji zwykle rocznych z wynikami liczbowymi i wskazaniem nazwisk. Przykładem tu może być *Biuletyn Uniwersytetu Ekonomicznego* (dawniej Akademii Ekonomicznej), aktualnie publikowany tylko w formie elektronicznej na własnej stronie www, wzbogacony przez inne zamieszczone tam serwisy informacyjne.

Przedstawiony podział narzuca prowadzenie na łamach czasopism określonych form promocji użytkowników i wspomagania ich karier. Zazwyczaj jest to:

- publikacja prac naukowych i reminiscencji autorstwa użytkowników,
- omówienie przez pracowników dokonań użytkowników w bibliotekach,
- informacje o ułatwieniach stwarzanych przez biblioteki użytkowników w oparciu o rozwój ICT, a ważne dla e-kultury, e-nauki i e-społeczeństwa [Płonka-Syroka, Staszczak 2008].

Najczęściej można się spotkać z indywidualnymi wypowiedziami użytkowników na łamach organów bibliotek, kiedy występują oni jako autorzy prac opartych o zbiory, związane z macierzystą instytucją biblioteki, jak: Uniwersytet Jagielloński, PAU, PAN, lub jako darczyńcy, rzadziej jako opiniodawcy lub konsultanci projektów badawczych, wystaw lub jako sponsorzy. Natomiast części sprawozdawcze z opisami dokonań i sukcesów (w tym w niewielkiej mierze użytkowników) są zawsze dziełem pracowników danej biblioteki, akceptowanym nie tylko przez redakcję, ale i przez dyрекcję.

Publikacje prac naukowych czytelników bibliotek

Charakterystyczną cechą naukowych czasopism Biblioteki Naukowej PAU/PAN w Krakowie oraz Biblioteki Jagiellońskiej jest w omawianym okresie znaczne poszerzenie kręgu autorów o uczonych krajowych i zagranicznych. W moim przekonaniu jest to cecha, która zapewniła przetrwanie tym tytułom, a nawet wzrost ich objętości i popularności. Autorami z zewnątrz biblioteki są najczęściej wieloletni użytkownicy z całego kraju, a też i z zagranicy, którzy przez łamy czasopisma biblioteki dają lepiej poznać swój dorobek w środowisku krakowskim. Trzeba tu wyraźnie podkreślić, że istnieje tu ważne sprzężenie zwrotne, bo przecież znane nazwiska uczonych nobilitują te naukowe czasopisma [Stróżewski 1994]. Ci najczęściej stali czytelnicy biblioteki publikują fragmenty swoich prac opartych o zbiory bibliotek lub mieszczące się w profilu czasopisma (w *Roczniku Biblioteki PAU/PAN* są preferowane tematy krakowskie, ale łącznie z promieniowaniem PAU na wszystkie zabory i cały kraj; w *Biuletynie Biblioteki Jagiellońskiej* – związane z zasobem, czyli też ogólnopolskie). Wśród autorów znajdują się goście uczelni, PAU, PAN z kraju i zagranicy, albo osoby kooperujące, które w trakcie wizyt w bibliotece wygłosiły naukowe referaty, następnie publikowane. Owi naukowcy polecają też swoich wychowanków, którzy nierzadko debiutują pod ich opieką w czasopismach organach bibliotek, dając w ten sposób dobry początek swojej karierze naukowej. Uczni – też z zagranicy, obok zamieszczania własnych wyników badań podejmują też trud opracowania edytorskiego materiałów źródłowych w bibliotekach. Pokłosie konferencji urządzanych przez biblioteki naukowe również znajduje odbicie na łamach owych czasopism. Rzadko jednak owe konferencje przekraczają tematyką wąskie zagadnienia profesjonalne, czyli przyciągają najwyżej bibliotekarzy z innych bibliotek, czasami innych miast. Poza bibliotekarzami – krąg krakowskich autorów stanowią najczęściej pracownicy wydziałów, instytutów Uniwersytetu Jagiellońskiego lub jednostek pozabibliotecznych PAU i PAN. Autorami są najczęściej osoby bieżąco zatrudnione w uczelniach, lub kiedyś z nimi związane, kooperanci z zagranicy w ramach różnych projektów, ewentualnie badacze zaprzyjaźnieni z konkretnymi pracownikami bibliotek, osoby przyjeżdżające na staże naukowe, stypendia fundowane przez UJ, PAU, PAN, etc. Wyróżnia się udział użytkowników jako autorów publikujących wyniki prac nad zbiorami, o tematach zaczerpniętych ze zbiorów specjalnych tradycyjnych (fragmenty zbiorów, proveniencje, opracowania biograficzne, monograficzne opracowania lub przyczynki dotyczące instytucji, organizacji, stowarzyszeń, dygitalizacja zbiorów etc.). W Krakowie w wymienionych tytułach czasopism przeważa bowiem tematyka historyczna (opracowania i materiały źródłowe). Efekt jest naturalny: ścisłe wąskie grono autorów, powtarzające się nazwiska autorów z kraju i zagranicy.

Relacje inne (niż prace naukowe) użytkowników dotyczą przypadków losowych, katastrof, klęsk społecznych, jak powodzie, pożary, kradzieże lub uroczystości: okolicznościowe rocznice, wspomnienia pośmiertne, Dni Książki, targi książki, wystawy i inne imprezy. Tu dominują wywiady z zasłużonymi dla nauki osobami, wspomagającymi biblioteki. Ukazanie udziału użytkowników podnosi ocenę społeczną i dobrze wpływa na wizerunek zarówno biblioteki jak i ich własny.

Omówienia przez pracowników dokonają użytkowników w bibliotekach

Pracownicy bibliotek – badacze najlepiej mogą wesprzeć kariery użytkowników opisując, a przez to propagując ich zasługi w artykułach. W kontekście historycznym najczęściej można odnaleźć wiadomości ofiarodawców dla biblioteki i ich rodzinach, samych darach lub innych zasługach dla biblioteki, jak projekty architektoniczne, konserwacja, ochrona zbiorów, prace wolontariuszy, sponsorowanie, a też o działaniach na rzecz Krakowa i jego instytucji, lub udziale krakowian w życiu społecznym, politycznym, kulturalnym na całym świecie.

W odniesieniu do bieżących wydarzeń, miejsce na lansowanie przez pracowników zasług użytkowników jest w kronikach, sprawozdaniach, czasem w nekrologii.

Na bieżąco są relacjonowane w sprawozdaniach rocznych sukcesy wspólne bibliotek i użytkowników w zakresie osiągnięć bibliotek, w których wyróżnili się użytkownicy (m.in. nagrody w konkursach, spotkania autorskie, konsultacje, udział w wystawach, projektach naukowych).

Informacje o ułatwieniach ICT dla użytkowników bibliotek

Informacje z zakresu komunikacji naukowej oparte o ICT są domeną pracowników bibliotek bądź specjalistycznych firm. Tego typu wiadomości są bezosobowe, skierowane do ogółu użytkowników. Są zasadnicze dla ułatwienia i przyspieszenia indywidualnych poszukiwań naukowych [Babbie 2007]. Z ułatwień najczęściej się pisze i drukuje wiadomości o spisach i adresach baz danych (zwłaszcza pełnotekstowych), portalach i wortalach mieszczących się w profilu biblioteki, wskazuje się możliwości wolnego dostępu do materiałów w internecie, zwłaszcza digitalizowanych. W tych ułatwieniach ważne jest wskazanie metod poszukiwań (szkolenia dla użytkowników) i użyteczności warsztatowej zestawionych spisów, informuje się też o porozumieniach zawartych przez biblioteki na krótszy lub dłuższy okres czasu (konsorcja), umożliwiających dostęp do ważnych materiałów, etc. Użytkownicy dzięki ułatwieniom ICT i automatyzacji bibliotek, sprawnej informacji bibliotekarzy, postępie w opracowaniu zbiorów i rozszerzeniu usług informacyjnych przyspieszają i doskonalą swoje badania, a tym samym szybciej i z mniejszym wysiłkiem osiągają sukces.

Ten w zasadzie pozytywny obraz przekształceń czasopism wydawanych przez naukowe biblioteki w Krakowie napawa optymizmem, że byt – przynajmniej *Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej* i *Rocznika Biblioteki Naukowej PAU/PAN w Krakowie* – nie jest zagrożony. Tytuły te, zwłaszcza drugi z wymienionych, przekształcają się sukcesywnie w organa ogólnopolskie, nie ze względu na sposób finansowania, ale w związku z faktycznym dorobkiem, reprezentatywnym dla macierzystych instytucji, a o znaczeniu ponadlokalnym. Jest to bardzo ważne i dodatnie zjawisko, bo potencjał środowiska historycznego i bibliotekoznawczego Krakowa, osiągnięcia i ranga w toku dziejów, wymagają istnienia w mieście takiego odrębnego, ogólnopolskiego forum dla prac naukowych.

Można jednak zauważyć pewne zagrożenia. Rośnie liczba publikujących w stosunku do czytających. Oznacza to powiększenie objętości tomów czasopism, przy równoczesnym zmniejszaniu nakładów, powodujące m.in. zmniejszenie odbioru. Ale nie jest to główna przyczyna zagrożenia. Gorsze jest zawężanie liczby czytelników do już wąskiego grona uczonych, zajmujących się pokrewnymi tematami historycznymi. Grono to w ostatnich la-

tach też się wydatnie zmniejszyło. Ciężar zainteresowań badaczy ponadto skupia się obecnie na ostatnich dwóch wiekach i widać odbicie tego zjawiska w czasopismach naukowych bibliotek krakowskich. Czy wobec tego redakcje czasopism o profilu historycznym dla rozszerzenia kręgu odbiorców nie powinny zwrócić uwagę na inspirowanie badaczy, w tym i użytkowników oraz zachęcić do podejmowania tematów z danej epoki, ale interesujących szerszą publiczność i o znaczeniu globalnym?

Natomiast inne biuletyny – organy naukowych bibliotek słusznie wybierają współczesne treści informacyjne i drogę dostępu elektroniczną online. Bibliotekarze, a kiedyś w przyszłości i w szerszym zakresie użytkownicy, zwłaszcza instytucje techniczno-ekonomiczne starają się publikować naukowe opracowania na łamach profesjonalnych czasopism ogólnopolskich, skupiających się na ukazaniu porównawczo najnowszych osiągnięć bibliotek w porównaniu z wynikami światowymi. Tu też dołączają autorzy – przedstawiciele instytucji humanistycznych zajmujący się usprawnieniami wynikających ze stosowania ICT w bibliotekach. Biblioteki naukowe lokalne włączają swoje biuletyny do stron www i zaprzestają je wydawać w formie papierowej. Uwzględnić tu należy – zgodnie z tendencjami światowymi fazę pośrednią publikacji hybrydowych., która po zaakceptowaniu przez profesjonalne czasopisma ogólnopolskich, powinna się stać przykładem dla lokalnych, też humanistycznych. W każdym kontekście przyszłość oznacza konieczność przygotowania się redakcji do przechodzenia na formaty elektroniczne czasopism bibliotecznych, dla użytkowników stanowiącą gwarancję łatwiejszego i szybszego dostępu do tekstów, dzięki poznaniu tajników współczesnej wiedzy informacyjno-bibliotekoznawczej związanej z internetem.

Kolejne pytanie dotyczy zagadnienia jakie wprowadzić zmiany, aby te łamy lepiej służyły budowaniu sukcesów i karier użytkowników?

Propozycja własna: środki intensyfikacji promocji dokonań użytkowników na łamach czasopism wydawanych przez biblioteki

Ukazanie osiągnięć użytkowników bibliotek na łamach czasopism- organów własnych bibliotek wiąże się z intensyfikacją działań ogólnych nad dalszym podniesieniem rangi tych czasopism oraz udoskonaleniem aparatu pomocniczego, pozwalającym na lepszą promocję.

Działania ogólne, do których należałoby przywiązać większą wagę powinny być następujące:

- podjęcie starań bibliotek o włączenie do punktacji ogólnokrajowej ważnych naukowych czasopism wydawanych przez biblioteki, ze względu na ich zakres i zasięg ogólnokrajowy, a to dla zwiększenia ich atrakcyjności dla autorów i ułatwienia ich karier naukowych, a bibliotekom zapewnienia wyższych dotacji na publikowanie,
- rozpowszechnianie wiadomości o poszerzeniu zakresu ich tematyki, zachęcające użytkowników do publikowania na łamach tych właśnie tytułów (np. przedstawianie wiadomości o czasopiśmie na radach naukowych UJ, PAU/PAN i innych uczelni, przygotowanie serwisów informacyjnych dla dziennikarzy oraz stosowania innych sprawdzonych form *Public Relations* [Jaskowska 2007],
- wprowadzenie akcji zapoznających pracowników instytucji macierzystych,
- z profilem czasopisma biblioteki (żeby wiedzieli, że istnieje) i zapraszanie do publikowania,

- promocja czasopism bibliotecznych w środowisku: aranżowanie obok form papierowych i elektronicznych), przynajmniej anonsów lub spisów treści na stronie i (jak np. *Biuletyn BJ*), najlepiej w kilku językach,
- dla zbliżenia misji czasopism do potrzeb współczesnych – w większym zakresie zachęcanie użytkowników do ocen baz danych, katalogów, informacji, kwerend bibliotecznych, następnie publikowanie ich opinii,
- propagowanie różnych form współpracy z użytkownikami dla pogłębienia emocjonalnych związków z bibliotekami, pożytecznych dla obu stron, a owocujących we wspólnych projektach naukowych w oparciu o granty.

Wprowadzanie w większym zakresie informacji i instruktażu dla użytkowników o ułatwieniach ICT w bibliotekach, jak: informacje o aktualnych bazach danych, czasopismach, ofertach internetu (np. *Biuletyn Informacyjny Biblioteki AWF*, *Biuletyn Akademii Ekonomicznej/Uniwersytetu Ekonomicznego*). Dla organów naukowych powinna być to informacja zgodna z ich profilem i przyspieszająca identyfikację stanu badań, szybkie dotarcie do zdigitalizowanych materiałów oraz wskazująca na wszystkie inne najnowsze ułatwienia oferowane przez nowoczesne technologie Web2/Web3.

Zamieszczanie więcej informacji o gronie redakcyjnym i członkach komitetów naukowych czasopism oraz recenzentach dla pokazania kompetencji oraz wzbudzenia zaufania do czasopisma., a tym samym zjednania nowych autorów wśród czytelników i przysporzenia przyjaciół biblioteki.

Umieszczanie obszerniejszych informacji o osobach współtworzących nową rzeczywistość w bibliotece m.in. spośród użytkowników, np. w sprawozdaniach z wystaw o konsultantach, właścicielach wypożyczających obiekty, etc.

Powinna być prowadzona planowa polityka pozyskiwania autorów w kręgu użytkowników przez planowanie monotematycznych tomów i wciąganie do promocji uczonych (np. propozycja współredagowania tomu).

Należy zadbać (przesyłać spisy zawartości) do pokrewnych redakcji międzynarodowych czasopism, portali i baz danych, aby zwiększyć częstotliwość cytowań artykułów z czasopism wydawanych przez biblioteki i rozpowszechniać polski dorobek naukowy, włączyć go do europejskiego dorobku na miarę innych krajów Unii Europejskiej.

Udoskonalenie aparatu pomocniczego w czasopismach naukowych bibliotek powinno wzmocnić propagowanie autorów (w tym użytkowników) i ich dokonań naukowych w kraju i za granicą, usprawnić komunikowanie naukowe [Mikułowski Pomorski, 1999]. Przyczynić się do tego może:

- Wskazanie kompetencji autorów artykułów, podkreślanie debiutów naukowych, a w każdym razie podawanie afiliacji autorów, pozwalającej na instytucjonalną identyfikację użytkowników – autorów. Zjawisko to nabrało wagi ze względu na większy udział w czasopismach autorów z zewnątrz biblioteki. Afiliacja instytucjonalna jest ponadto *condicio sine qua non* dla budowania karier naukowych użytkowników.
- Zasygnalizowanie biogramów i dorobku naukowego autorów w celu promocji. Obecnie, gdy tak dużą wagę przywiązuje się do kompetencji bibliotekarzy i użytkowników powinno się jednoznacznie określić z jaką instytucją są związani i na jakim stanowisku pracują, jakie posiadają wykształcenie, które prace naukowe uważają za najważniejsze w swoim dorobku (wystarczy przytoczenie choćby dwóch opisów bibliograficznych).

- Zamieszczanie miniatur fotografii autorów lub osób wyróżnionych jako bardzo dobrego środka przybliżenia tych osób czytelnikom i równocześnie promocji.
- Wielojęzyczny aparat naukowy ułatwi wprowadzenie opracowań naukowych polskich na rynek światowy. Zgodnie z normami międzynarodowymi są tu obcojęzyczne spisy treści (te już istnieją w czasopiśmie naukowych bibliotek krakowskich), ale też abstrakty zamiast streszczeń – lepiej pozwalające ocenić wartość naukową artykułu, oraz konieczne słowa kluczowe w wersjach językowych.
- Wprowadzić należy różnorodne form komunikacji naukowej nagradzające aktywnych użytkowników jak: wywiady, publikacja dyplomów, fotografie ze spotkań i inne zawiadomienia o ich sukcesach upamiętniane na łamach czasopism. W zwyczaju bibliotek jest dedykowanie tomów czasopism osobom zasłużonym dla rozwoju czasopisma (redaktorom, dyrektorom bibliotek) – można ten klucz zastosować do szczególnie aktywnych, stałych czytelników o uznanych nazwiskach [Fukuyama 2004].
- Sprawozdania z prac bibliotecznych powinny być publikowane w wersjach języków kongresowych, a przynajmniej obok polskiego w języku angielskim jako pierwszoplanowym naszych czasów, w tym kultury, informacji, bibliotekoznawstwa i internetu. Ułatwi to zapoznanie się z aktualnym dorobkiem biblioteki szerszego kręgu zainteresowanych na świecie.
- Przygotowanie form elektronicznych czasopism organów bibliotek, zapewni tańsze i szybsze publikowanie oraz otwarty dostęp do treści w przypadku umieszczenia w internecie, zwiększy zatem prestiż osób publikujących..

Zabiegi te będą miały pozytywny wpływ na podnoszenie rangi czasopism wydawanych przez biblioteki, spowodują rozwój dystrybucji, zachęca użytkowników do publikowania i przyniosą wymierne korzyści redakcjom.

Zakończenie

Rozwój internetu spowodował kontrowersje w odbiorze czasopism wydawanych przez biblioteki, wpływające na możliwości ułatwiania sukcesu użytkownikom. Biuletyny informacyjno-sprawozdawcze mają tendencję przechodzenia na formaty elektroniczne i przeobrażania się w serwisy www (sprawozdania, aktualności, kroniki). Czasopisma naukowe problemowe o profilu historycznym starają się natomiast sygnalizować swoją zawartość na stronach www, a tym samym popularyzować twórczość naukową użytkowników (drukowanie spisów treści na stronach www). W przyszłości należy oczekiwać wydań hybrydowych (na papierze i elektronicznych wersji) z tendencją digitalizacji zawartości wstecz (rekonwersja). Efekt końcowy, w ślad za najważniejszymi czasopismami profesjonalnymi naukowymi, powinien być w wersji online, z zachowaniem wolnego dostępu dla użytkowników (idea *open access*). Spodziewane przeobrażenie będzie najkorzystniejsze dla promocji działań użytkowników. Widać bowiem powoli rysującą się tendencję zagrożenie bytu papierowych czasopism i mniejsze zainteresowanie nimi czytelników. Tu trzeba dodać, że badacze dziejów, zwłaszcza starszego pokolenia są ciągle jeszcze są przywiązani do tradycyjnych papierowych form czasopism. Natomiast młode pokolenie preferuje formaty elektroniczne online.

Aktualnie zaznaczają się sprzeczności, konieczne do zauważenia i rozwiązania w przyszłości. Powstają coraz grubsze tomy, w tym *Rocznik Naukowy Biblioteki PAU/PAN*: w tomie od 40–51 arkuszy wydawniczych – ponad 20 artykułów – nie licząc kroniki; natomiast *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* – w tomie ok. 20 arkuszy wydawniczych – 13–19 artykułów oraz kronika. Przybywanie liczby artykułów łączy się z rozwojem badań

w środowisku poza bibliotecznym (wymagania związane z karierami naukowymi). Autorzy zwiększając liczbę publikacji zawężają tematy, szukają łatwiejszych i szybszych do opracowania, ogłaszają drukiem fragmenty prac na stopnie naukowe). Nakłady czasopism naukowych wydawanych przez biblioteki w Krakowie są ciągle niewielkie (500 egzemplarzy). Z drugiej strony kurczy się rynek czytelników, których w ogóle jest coraz mniej w zakresie historycznych tematów, a i tak ci co czytają naukowe czasopisma skupiają się oni na poszukiwaniu wyników badań z tej samej epoki i terytorium. Tendencje publikacji naukowych czasopism bibliotek i świata nauki zderzają się wobec tego ze zjawiskami rynku czytelniczego. Kolejne zjawisko następuje z ekonomią rynku wydawniczego i czytelniczego. Łatwiejsze jest pokonanie barier finansowych wydawniczych ze względu na korzystanie z dofinansowania przez instytucje nadrzędne, ministerialne. Większe trudności mnożą się przy zbycie. Rynek odbiorców zmniejsza się, bo trudno konsumuje stosunkowo drogie tomy czasopism wydawanych przez biblioteki główne na miarę standardów międzynarodowych. Choć chwalony jest ich poziom edytorski (ilustracje, dobry papier i farby drukarskie, okładki, staranne opracowanie), ale kupowane są głównie przez biblioteki, coraz rzadziej przez osoby prywatne.

Na razie pocieszające jest, że najpoważniejsze naukowe czasopisma publikowane w Krakowie przez biblioteki główne o profilu humanistycznym, posiadają długie tradycje lokalne, czyli są utrwalone w świadomości środowiska naukowego polskiego. Ale czy to wystarczy dla ich przetrwania? Można tu sugerować, że położenie nacisku na udział i promowanie użytkowników bibliotek może być jednym z pomocnych rozwiązań.

Wykorzystane źródła i opracowania

Analizowane czasopisma własne i strony www bibliotek w Krakowie z lat 2000–2007:

Rocznik Biblioteki Naukowej PAN/PAU w Krakowie; Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej; Notes Biblioteczny Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie; Biuletyn Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie; Biuletyn Informacyjny Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej/ Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

Anderson, P. (2007). "All that glitters is not gold" – Web 2.0 and the librarian. *Journal of Librarianship and Information Science*. Vol. 39 December, p. 195–198.

Babbie, E. (2007). *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa: Wydawnictwo. Naukowe PWN, 659 s.

e-Kraków. Biblioteki i czytelnie w Krakowie, dok. elektr. <http://www.e-krakow.com/e-krakow/biblioteki-czytelnie> [odczyt: 30.04.2008].

Fukuyama, F. (2004). *Koniec człowieka*. Kraków: Wydaw. „Znak”, 312 s.

Informator uczelniany. Uczelnie w mieście Kraków, dok. elektr. <http://uczelnie.maszyna.pl/miasto.php?mst=12> [odczyt: 30.04.2008].

Jaskowska, M. (2007). *Public Relations bibliotek naukowych w Internecie*. Kraków: Wydawn. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 224 s.

Nahotko, M. (2007). *Naukowe czasopisma elektroniczne*. Warszawa: Wydaw. SBP, 179 s.

Mikułowski Pomorski, J. (1999). *Komunikacja międzykulturowa*. Kraków: Wydaw. Akademii Ekonomicznej, 153 s.

Płonka-Syroka, B., M. Staszczak, red. (2008). *E-Kultura, e-nauka, e-społeczeństwo*. Wrocław: Oficyna Wydaw. Arboretum 2008, 307 s.

Stróżewski, W. (1994). *Istnienie i sens*. Kraków: Wydaw. Znak, 464 s.

Tadeusiewicz, R. (2002). *Społeczność internetu*. Warszawa: Akademicka Oficyna Wydaw. EXIT, 302 s.